

Inhoud

Proloog: Wij zijn hier	11
Zwarte helden – Gisèle Mambre	21
Geërfd trauma – Emiliano de Witt	35
Vergeten vrouwen – Helen Albers	55
De katholieke kerk – Jeanine Snertring	75
Bij wie hoor ik? – Norine Ramsahai	95
De gemengde samenleving – Susi & Sinuhe, door Kees Broere	115
Zelfbeeld – Wonny Stuger	131
Identiteit – Ernestine Wijdh	151
Slavenhouders – Jochem Sprenger	169
Epiloog	187
Woordenlijst	197
Zelf aan de slag: stamboomonderzoek	201
Dankwoord	211
Verantwoording	213

CURAÇAO

- Landsgrens
- - - - - Betwiste grens
- 1 Suikerplantage Mariënborg
- 2 Plantage Alkmaar
- 3 Plantage La Liberté

Veel plantages in Suriname lagen aan de Commewijnerivier.

Proloog: Wij zijn hier

Toen ze als kind net in Nederland woonde, wilde Wonny Stuger (61) mensen vaak uitleggen hoe het toch kwam dat er plotseling een Surinaams gezin in Katwijk woonde. ‘Wij zijn hier,’ zei ze dan, ‘omdat jullie heel lang daar zijn geweest.’

Dit ogenschijnlijk simpele zinnetje vormt de rode draad in de verhalen in dit boek. De elfjarige Wonny ontdekte destijds dat de meeste mensen inderdaad geen idee hadden: niet van de koloniale geschiedenis in Suriname of op de Antillen, niet van de rol die het Nederlandse bewind daar heeft gespeeld en al helemaal niet van de impact ervan, die tot op de dag van vandaag voortduurt.

Omgekeerd wist het jonge meisje ‘alles’ van Nederland. Zoals menig Surinamer, Antilliaan, Caribische of Surinaamse Nederlander van pakweg boven de vijftig kan Wonny als op commando opdreunen: ‘De Rijn ontspringt in Zwitserland en komt bij Lobith ons land binnen. Ons land heeft elf provinciën.’ Ons land – want Suriname, Curaçao, Bonaire, Aruba, Sint Maarten, Sint Eustatius en Saba waren (en zijn deels nog altijd) stukjes overzees Nederland.

Surinaamse en Antilliaanse kinderen moesten denken als Hollandse kinderen, vertelt schrijfster en oud-lerares Cynthia McLeod (86). Zij kon op haar achtste een prachtig opstel schrijven over Sietske in Friesland en een dag vol ‘ijspret’, zonder ooit een bevroren sloot te hebben gezien. Van hoe het leven van haar eigen voorouders op de plantages eruit had gezien had ze echter geen enkel idee.

Wat kinderen in de koloniën ook leerden? ‘Dat alles wat zwart of gekleurd was, alles wat met Suriname te maken had, slecht, dom en minderwaardig was,’ vertelt McLeod. ‘Dat is een van de wrede nawerkingen van slavernij en contractarbeid en werkt nog altijd door.’

Fu sabi pe yu e go, yu mu sabi pe yu komopo, zeggen mensen in Suriname: om te weten waar je naartoe gaat, moet je weten waar je vandaan komt.

En dat valt niet mee als er, in de woorden van McLeod, ‘decennialang bewust is geprobeerd de geschiedenis uit te gummen’.

Inmiddels lijkt de Nederlandse blik op het koloniale verleden te veranderen. Het afgelopen decennium kregen we meer oog voor de schaduwzijden van de eigen geschiedenis, heet het. Op scholen, in musea, op tv en in kranten. Een nieuwe lichtung academici publiceert kritische boeken en studies, met soms pijnlijke conclusies. In Nederland verrijzen steeds meer slavernijmonumenten.

Ook op maatschappelijk niveau is er beweging: neem het steeds verder verdwijnen van Zwarte Piet, de massale Black Lives Matter-demonstraties tegen racisme in de zomer van 2020 en het bevragen van straatnaamgeving en standbeelden van historisch omstreden figuren als J. P. Coen.

Bestuurders bieden officieel excuses aan voor betrokkenheid van voorgangers bij de slavernij: Amsterdam, Den Haag, Utrecht, Middelburg, de provincie Noord-Holland. Steeds meer gemeenten en banken laten hun eigen slavernijverleden onderzoeken: Hoorn, Haarlem, Groningen, Vlissingen, Rotterdam. ABN Amro biedt verontschuldigingen aan, net als De Nederlandsche Bank. Zelfs koning Willem-Alexander kondigt een onafhankelijke studie aan naar ‘de rol van het Huis Oranje-Nassau in de koloniale geschiedenis’.

In 2022 volgt een historisch moment. De premier, die in 2020 nog stelde dat een regeringsverontschuldiging de samenleving zou polariseren, kiest onder druk van een Kamermeerderheid voor het aanbieden van excuses. De datum, 19 december, lijkt ongelukkig – want willekeurig – gekozen. De onvrede, juist vanuit kringen waarin formele excuses uitgesproken door een staatshoofd van betekenis zijn, laait op. Is er dan niets geleerd over de ongelijke verhoudingen uit de koloniale tijd en de doorwerking van die machtsstructuren in het nu?

Desalniettemin spreekt premier Rutte indrukwekkende en historische woorden: ‘Eeuwenlang zijn in naam van de Nederlandse staat mensen tot handelswaar gemaakt, uitgebuit en mishandeld. Eeuwenlang is onder Nederlands staatsgezag de menselijke waardigheid met voeten getreden op de meest afschuwelijke manier. En te weinig hebben opeenvolgende Nederlandse regeringen na 1863 gezien en erkend

dat het slavernijverleden een negatieve doorwerking had en heeft. Daarvoor bied ik namens de Nederlandse regering excuses aan.’

De laatste zin herhaalt hij in het Engels, Sranantongo en Papiaments – de talen die gesproken worden in Suriname, op Curaçao, Bonaire, Aruba, Sint Maarten, Sint Eustatius en Saba.

Ook is er eindelijk Nederlands eerherstel voor Curaçaos nationale held en vrijheidsstrijder Tula, die de slavenopstand van 1795 leidde en op gruwelijke wijze door de kolonisten werd vermoord. Al sinds de jaren zestig van de vorige eeuw ijverden betrokkenen hiervoor.

Volgens historicus en vrouwenrechtenactiviste Jeanne Henriquez (76) is het een cruciale stap. Al benadrukt ze ook dat er nog veel stappen te zetten zijn. ‘Tot op de dag van vandaag zijn Curaçaoënaars een volk zonder geschiedenis,’ stelt ze. ‘Iedereen kent Tula, maar niemand leerde over hem op school. Het niveau van ons onderwijs is niet goed en het is nog altijd: Nederland voor, achter en opzij. Onze jeugd krijgt nog altijd geen voedsel om de eigenwaarde te vullen.’

Dat het zo lang heeft geduurd voordat er excuses kwamen, heeft niet bijgedragen aan begrip in de maatschappij, zegt een van de voorvechters van het eerste uur, Roy ‘Kaikusi’ Groenberg van Stichting Eer en Herstel, in *de Volkskrant* van 17 december 2022. ‘Het almaar dralen met excuses, steeds weer dat debat, leverde onnodige vijandschap op.’ Ook de vraag van wie de excuses nu precies komen zorgt voor misverstanden. Groenberg vertelt dat zijn burens, ‘een ouder Hollands echtpaar’, langskwamen om zich persoonlijk te verontschuldigen voor de slavernij. De mensen, zegt Groenberg, ‘kijken televisie en denken dat zij zich schuldig moeten voelen, maar tante Angela of ome Johan hebben er niks mee te maken.’ Dus antwoordde hij: ‘U heeft mij niks aangedaan. Het gaat niet om u, het gaat om de rechtsopvolging van degenen die het gedaan hebben.’

Hoewel er het afgelopen decennium in Nederland al veel meer oog is gekomen voor het koloniale verleden en de slavernij en dat verleden steeds meer als integraal onderdeel van onze gedeelde geschiedenis wordt gezien, blijft het voor velen vaak nog abstract, iets van lang geleden en ver weg of ‘iets wat niet over mij gaat’.

Voor anderen is dit verleden juist innig met het heden verweven. Zij zitten met vragen, niet alleen mensen met een Surinaamse of Antilliaanse

achtergrond, maar ook mensen die afstammen van plantage-eigenaren.

Om meer zicht te krijgen op de doorwerking van slavernij, contractarbeid en koloniale overheersing, besloten wij, *Volkskrant*-journalisten Ianthe Sahadat, Elsbeth Stoker en Fleur de Weerd, hierover te vertellen via de familiegeschiedenis van negen personen, die in dit boek bijeen zijn gebracht. Met hun verhalen hopen we te laten zien hoe dit deel van ons verleden doorwerkt in nazaten en hoe het nog altijd impact heeft op onze huidige samenleving. Zo hopen we lezers meer inzicht en begrip te kunnen geven in en van de belevingswereld van Nederlanders met een (Afro-)Surinaamse en Caribische achtergrond en in onze samenleving als geheel.

We deden een oproep aan mensen die meer wilden weten over hun familiegeschiedenis en werden overspoeld door reacties. Mensen hadden vragen over het dagelijkse leven van hun voorouders, over het doorgeven van trauma's en of er sprake kon zijn van liefde tussen een tot slaaf gemaakte vrouw en een plantage-eigenaar.

Met de hulp van stamboomonderzoekers, historici en andere deskundigen, maar vooral ook dankzij de nieuwsgierige en openhartige lezers en hun familieleden zelf, hebben we negen familiegeschiedenissen kunnen reconstrueren waarin het Nederlandse koloniale verleden verweven is met de levens van de hoofdpersonen.

In dit boek zijn de familiegeschiedenissen van Gisèle Mambre, Emiliano de Witt, Helen Albers, Jeanine Snertring, Norine Ramsahai, Wonny Stuger, Ernestine Wijdh, Sinuhe Oomen en Susi Kleinmoedig, en Jochem Sprenger bijeengebracht.

Tot onze spijt hebben we het tiende in de krant verschenen verhaal niet in het boek op kunnen nemen. De hoofdpersoon uit het verhaal zit nog midden in een eigen familieonderzoek, dat weer voortkomt uit de zoektocht die ze met ons deelde. Wij willen haar proces niet verstoren en respecteren haar keuze om haar zoektocht in de luwte voort te zetten.

Hierdoor ontbreekt in deze bundel helaas het verhaal van een belangrijke groep mensen in Suriname: de marrons. De marrongeschiedenis raakt van alle te vertellen verhalen misschien wel het meest aan de kern van het eerdergenoemde: wij zijn hier, omdat jullie daar waren.

Het woord ‘marron’ wordt gebruikt voor de tot slaaf gemaakte Afrikanen die in de 17de, 18de en 19de eeuw de plantages in Suriname wisten te ontvluchten. Diep in het oerwoud stichtten zij hun eigen dorpen. Dorpen die nog altijd bestaan en waar hun nazaten nog grotendeels afgeschermd leven volgens de tradities van hun Afrikaanse voorouders. Er zijn zes marrongemeenschappen – waarvan de Saamaka (Saramakaners) en Okanisi (Aukaners) de grootste zijn – elk met een eigen taal.

De collectieve identiteit en cultuur van de marron – letterlijk ‘ontsnapt en verwilderd dier’ en daarmee zowel scheldwoord als geuzennaam – is gebaseerd op de tegenstelling vrijheid versus slavernij. De spirituele oorsprongsverhalen, de *fesiten*, over de voorouders die de plantages ontvluchtten en hoe zij daarbij werden geholpen door natuurgeesten, worden al eeuwenlang mondeling van generatie op generatie doorgegeven. Deze vertellingen, bepaalde goden en gebruiken zijn niet voor buitenstaanders bedoeld. Verhalen en rituelen als wapen, als manier om de gemeenschap te beschermen tegen de witte man, en als manier om ‘nooit meer’ te zeggen. Nooit meer onderdrukking, nooit meer knechting, nooit meer uitbuiting.

‘Dat Saramakaners de buitenwereld wantrouwen, valt vanuit historisch oogpunt goed te verklaren,’ vertelt de Saramakaanse taalwetenschapper Vinije Haabo. Haabo groeide zelf in het binnenland op, ver van de alledaagse realiteit in hoofdstad Paramaribo. ‘De vlucht, de strijd en de constante angst om gepakt en op gruwelijke wijze gedood te worden in de tijd van de slavernij heeft zijn sporen nagelaten in de taal en cultuur van de Saramakaners,’ zegt Haabo. Zijn eigen voornaam, Vinije, betekent bijvoorbeeld ‘kind van mij’ in het Ewe, een van de vele West- en Centraal-Afrikaanse talen die in Suriname werd gesproken door de tot slaaf gemaakte mensen. ‘Iedere moeder in slavernij wist: als je kind is opgegroeid, kan het van je worden afgepakt. Het enige wat je kunt doen is het een naam geven, zodat het voor altijd weet dat hij de ander niet toebehoort. Die naam zegt: wat ze ook met je doen, je bent en blijft mijn kind.’

‘Saramakaners voelen dat ze hun cultuur en hun godsdienst moeten beschermen tegen witte mensen,’ zegt Haabo. En niet alleen tegen hen. ‘Zelfs tegen stadscreolen, omdat die volgens Saramakaners in een erfenis van het slavernijsysteem leven, in een westers, kapitalistisch

stelsel.’ Het wantrouwen zorgde er bijvoorbeeld voor dat de Saramakkers – en andere marrongroepen – het westerse onderwijs lang buiten de deur hielden.

Lange tijd werd in Suriname op marrons neergekeken. De binnenlandbewoners waren in de koloniale tijd succesvol als barbaarse wilden afgeschilderd door de Nederlandse overheerser. Maar het tij is kerende. Net als in Nederland vindt er in Suriname een herijking van de eigen geschiedenis plaats. Steeds meer Surinamers zien de marrons juist als helden die in opstand kwamen tegen onderdrukking.

Wie over de Surinamerivier westwaarts vaart, passeert te midden van de diepgroene oneindige bomenzee van tijd tot tijd een marrondorpje, waar vrouwen aan de oevers in felgekleurde omslagdoeken (pangi’s) de (af)was doen in het rivierwater en kinderen in het water spelen. Om de verhalen te schrijven, reisden we in 2021 naar Suriname. Een van de indrukwekkendste onderdelen van die reis was een bezoek aan het dorpje Asidonhopo, op bijna zes uur varen per korjaal (zoals een boomstamkano met buitenboordmotor in Suriname wordt genoemd) van de laatste weg.

De duur van de reis was als een beklemtoning van de afzondering van het leven van de binnenlandbewoners. In Asidonhopo ontmoetten we op een avond in het allesomvattende donker van de jungle – waar na tien jaar ook het laatste ratelende aggregaat het zwijgen was opgelegd – antropoloog Salomon Emanuels. De Saramakker Emanuels vertrok in de jaren zeventig van de vorige eeuw naar de Radboud Universiteit in Nijmegen om ‘de Europeanen te bestuderen’, vertelde hij. ‘Zij wilden weten hoe wij leefden. Ik wilde juist weten wat er in de hoofden van Europeanen omging. Ik had op de middelbare school telkens over mijn eigen mensen gelezen dat het weglopers waren. Terwijl ze werden gedwongen om te werken.’

Het maakte Emanuels, inmiddels teruggekeerd naar zijn geboortegrond, nieuwsgierig naar de mensen die deze verhalen hadden verzonden. Zijn oordeel over de Europeanen, na zijn studie? ‘Jullie zijn te emotioneel als het om het verleden gaat. Als iets pijnlijk is, willen jullie het maar liever niet weten.’